Narodna biblioteka Srbije, Beograd

DOI 10.5937/kultura1235121B

UDK 37:316.77

37:316.72

originalan naučni rad

IUGO, ERGO SUM REKONCEPTUALIZACIJA ANTROPOLOŠKOG KONTINUUMA

Sažetak: *Personalni kompjuteri, mobilni telefoni, ajpod, ajfon, ajbuk, internet, skajp, onlajn kupovina i učenje – samo su neki od neminovnih elemenata savremenog života. Ipak, tehnološke promene koje su izmehnile svet nekako su ostavile obrazovni sistem nepromenjenim, čime je stvoren ogroman jaz između procesa učenja i poučavanja u školama i načina sticanja znanja u svakodnevnom životu. Bez obzira na globalnu tehnološku i informacionu infrastrukturu, informatičko društvo neće se transformisati u društvo znanja dok svaki pojedinac ne bude osposobljen da odabere, organizuje, prenese i koristi informacije na kreativan i društveno odgovoran način. U okviru filozofije obrazovanja analiziramo ideje Alana Badjua i Žaka Ransijera.*

Ključne reči: *digitalni mediji, informatičko društvo, obrazovanje, znanje, učenje, moć*

Obrazovan čovjek je čovjek od obraza. Obrazovanje. Naobrazba. Na kraju tog procesa, kao njegov cilj, stoji čovjek od karaktera. Cjelovito ljudsko biće. Opremljeno, naravno, znanjima i vještinama. Ali još i bolje, opremljeno znanjem, koje je nadređeno svakomu drugom znanju – znanjem o sebi, sluhom za glas savijesti i istine. Ma gde se zatekao, ma u kakvim prilikama, takav će čovjek – bio on cipelar ili atomski fizičar, Kinez ili Bušman, pravoslavac ili musliman – uvijek raditi na dobro i sebi i drugima. Odgovornost za atomske bombe, nove viruse ... dobrim dijelom leži u tomu, što nas niko nije učio da zvono i nama zvoni kad zvoni drugima, da sunce i nama sije, kad sije drugima. Odnosno, niko nam nije dovoljno uvjerljivo rekao: sjeti se vale da si more. U tom

*(do)sjećanju leži sva mudrost. Sjetiti se tko si. Što znači – ne zaboraviti
da smo svi od iste tvari sazdani.*

Vesna Krmpotić

Uvod

Razvojem nauke i tehnike, posebno napretkom u području informatičkih nauka, istorijska suština čoveka definiše se na nov način. Čovek, zajedno s prirodom, kosmosom i istorijom, postaje medijski posredovan kroz novu digitalnu sliku sveta.

Makluan je sasvim sigurno lucidno pronikao u antropološke posledice elektronske civilizacije i uverljivo obrazložio sukob dve divergentne kulture – parcijalne (vizuelne) i integralne (elektronske). On dokazuje da svi mediji – od fonetske azbuke do kompjutera – dovode do promena u čoveku, njegovoj sredini i kulturi. U ogledu “Kockice za jednu teoriju medija” H. M. Encensberger (Enzensberger) piše da novi mediji teže da ukinu sve povlastice u obrazovanju, a time i monopol na kulturu koju ostvaruje građanska inteligencija. Tu leži jedan od razloga što tobožnja elita gaji negativan odnos prema njima. O ovome bi valjalo razmisliti.

Savremeni mediji, a tu pre svega mislimo na televiziju, film i posebno internet, menjaju sve aspekte globalnog, ali i ličnog života. Poznato je da savremena konstelacija sveta nikada ne bi mogla da bude ovakva kakva jeste, uključena u procese globalizacije, bez uticaja medija. Moć medija leži pre svega u potencijalima na osnovu kojih oni učestvuju u kulturnom ujedinjavanju čovečanstva.

Istorija civilizacije nas uči da nov medij u principu ne poništava prethodeći, naprotiv, pomaže mu kao neka vrsta “kolateralnog” marketinga. Naša kultura je sinergija svih aktuelnih i svih dosadašnjih medija. Samo je, u svemu tome, kroz vekove, čovek bazično isti, tj. manje-više istih saznavno-vrednosnih kapaciteta i potreba. Pojedini ljudi koji su živeli pre dve ili dve i po hiljade godina, pre svih štampanih knjiga i pre svih elektronskih sprava i informacija, znali su više i dublje o svetu i o sebi nego ogromna većina nas danas, nego naši potomci sutra, zapaža Sreten Ugričić.

Kompjuter, kao najsavremenije komunikacijsko sredstvo, polako ali sigurno preuzima primat nad televizijom. On je proširio kognitivne sposobnosti, oslobodio nas rutinskih poslova i promenio društvene i proizvodne odnose. Iako danas mnogi smatraju da je računar snažan izazov razvoju kreativne imaginacije, on je umnogome uticao na promenu društvenih i interpersonalnih odnosa i to ne samo u pozitivnom smislu. Reč je

o sasvim novom mediju, mnogo kompleksnijem od klasičnih medija.

Život s medijima i u medijima uči nas da postoje različite mogućnosti i izbori, ne samo da bi im se oduprli, već da bismo stvaralački i aktivno pristupili tom životu. Da li je taj univerzum hiperrealnost bodrijarovskog tipa, gde su medijski znaci i slike osamostaljeni i ispražnjeni od svakog realnog značenja, ili je to univerzum ispresecan stvarnom stvarnošću – ostaje otvoreno pitanje. Započinje jedna nova epoha u evoluciji čoveka i čovečanstva, koja je po mišljenju kulturologa Jelene Đorđević zasada još totalna nepoznanica, umnogome povezana s naučnom fantastikom, a ta budućnost zahteva aktivnu ljudsku participaciju da bi i dalje bila čovekova i za čoveka.

Živimo u svetu u kojem mediji postaju konstitutivni deo današnje realnosti. Polazeći od razlike između realnosti kao postojeće, nikad saznatljive objektivne datosti i medijske varijacije njenog koncipiranja, Divna Vuksanović, ograđujući se od radikalnih gledišta, smatra da realnost nije dovedena u pitanje razvojem komunikacionih tehnologija, već sam(o) doživljaj te realnosti.

Neprihvatanje i nerazumevanje uticaja medijskih/tehnoloških dimenzija na oblike mišljenja rezultira ne samo jednodimenzionalnim prepričavanjem literature, odsustvom istraživačkog duha, cehovskom zatvorenosti – nego takođe i odbojnošću prema onim segmentima medijskog komuniciranja koji, u skladu s vremenom u kojem se misli, može komunicirati sa svetom na potrebnom i mogućem nivou (sledbenici knjige revolucionisali su prenos mišljenja na nove generacije i u odnosu na Sokrata učinili su korak prema budućnosti). Danas, međutim, kodeks knjige postaje preuzak višedimenzionalnom evidentiranju utemeljenosti određenog misaonog napora.

Ekspanzija tehnokulture utiče na promenu naše percepcije starih medija i njihove kulturne funkcije u svetlu konvergencije tehnoloških inovacija, istorijskih narativa i kulturnih analogija. Najveći deo sadržaja pohranjenih u bazama podataka (CD ROM, internet) jesu upravo digitalizovani artefakti i dokumenti analogne kulture, iz čega proizlazi da digitalni svet u sve većoj meri apsorbuje, reorganizuje i prevrednuje analogni, rukovodeći se principom nelinearnog, nehijerarhijskog i rizomatskog strukturisanja i povezivanja.

Svet nisu promenili toliko mediji koliko količina informacija koja je zasula sve nas. Za jedan dan saznajemo više informacija nego što je u srednjem veku jedan čovek saznavao za čitav svoj vek! Preplavljeni smo informacijama i čovek više ne može da se izbori s tom lavinom.

Sve poznate elektronske tehnologije sada su sintetizovane u jednoj, imamo novu estetiku interneta, trodimenzionalni ekran koji u sebi sadrži šest-sedam simultanih veza: tekst, grafiku, audio, video, neposrednu komunikaciju putem skajpa. U svemu tome najvešiji su mladi ljudi. „Osećam jednu malu satanizaciju tih novih medija“¹, primećuje Stanko Crnobrnja, „koja mi se čini potpuno antimakluanovskom. Društvo je oblikovano tehnologijom koju koristi a ne sadržajem ili oblikom svoje kulture, to je epohalno. Mi sada imamo novu generaciju koja je oblikovana internetom, medijem koji mi čekamo pet hiljada godina... To nikad nije bilo u istoriji civilizacije. Nova generacija se formira u tom duhu... Znači, klinci ne tumaraju internetom.“

Ovakvom oduševljenju internetom (koje dakako, nije usamljeno) protivstavljena su mišljenja nekih drugih analitičara i intelektualaca. Tako, na primer, Sanja Domazet uviđa sa zebnjom: „Mlada generacija ne čita knjige, izgubila je realan svet i zakoračila u virtuelni, po kome tumara. Oni više ne koriste internet, internet sada koristi njih. ... Fejsbukovanje, lajkovanje i ostale stvari traju satima, to je tzv. ubijanje vremena, ali to je na nivou komunikologije a ne na nivou obrazovanja i informacija...“²

Makluan je najjasnije počeo da govori o efektima novih medija i o obrazovanju i strukturi obrazovanja: „Svako ko pokuša da napravi oštru razliku između obrazovanja i zabave, ne zna ništa ni o jednom ni o drugom“.

Generacija mladih rođenih u drugoj polovini devedesetih pa do kraja prve decenije 21. veka, prva generacija rođena u eri masovne internet komunikacije – nazvana je “generacija Z” ili “digital natives”. Njima su kompjuteri, internet, mobilni telefoni, mp3 plejeri i kompjuterske igrice dati rođenjem. Današnja omladina nema problem da održava korak sa informacijskim tokovima i da se uključi u virtuelnu komunikaciju. Dolazi do promene paradigme učenja.

Tvorcem sintagme *digital natives* smatra se pisac i dizajner softvera za učenje Mark Prenski (Marc Prensky). On je 2001. godine u časopisu *On the Horizon* objavio rad *Digital Natives, Digital Immigrants* koji tematizuje preobražaj paradigme učenja. Za razliku od tzv. *digitalnih imigranata*, *digitalni domoroci* primaju i apsorbuju informacije veoma brzo, obavljaju više poslova odjednom, preferiraju vizuelne efekte i grafiku više nego tekst, najbolje funkcionišu kad su umreženi. Teško da se digitalni do-

1 Vidi: Okrugli sto Kulturnog dodatka *Moć medija u Makluanovom globalnom selu*, *Politika* 1 – 3, 18. jun, 25. jun, 2. jul, 2011.

2 Ibid.

moroci mogu navići da uče na stari način zato što su im moždane funkcije prilagođene novom načinu razmišljanja pod uticajem *multi-taskinga*, kako medijskog, tako i socijalnog uopšte. Stariji ne veruju da mlađe generacije mogu uspešno da savladaju gradivo uz TV, muziku i kompjuterske igre zato što oni to nisu u stanju; njihov način razmišljanja je drugačiji.

Pozivajući se na istraživanja neurobiologa i istraživača dečijeg mentalnog zdravlja, Prenski ističe da se mozak mlade osobe koja je konstantno izložena uticajima “digitalnog inputa”, doslovno fizički menja i reorganizuje. Ovaj fenomen naziva se “neuroplastičnost”. Neprestani uticaj na decu i adolescente koji proizvode pre svega kompjuterske igrice prilagođavaju i programiraju njihov mozak.

Studija Centra za obrazovno istraživanje i inovacije (CERI) pri Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), *New Millennium Learners: Initial findings on the effects of digital technologies on school-age learners*, koja je objavljena 2008. godine, dokazuje da digitalne tehnologije pružaju mogućnosti za povećanje kognitivnih sposobnosti. Njihovo višegodišnje korišćenje dovodi se u vezu sa uticajima na veštine pamćenja, pažnju, izvršne funkcije, jezik, razmišljanje, povećavajući sposobnosti dece da savladaju i upravljaju trodimenzionalnim prikazima, uvećavajući sposobnost pamćenja, omogućavaju obavljanje više zadataka odjednom, povećavaju količnik inteligencije.

Parafrazirajući čuvenu Dekartovu izjavu *Cogito, ergo sum* (Mislim, dakle jesam), moderno digitalno društvo iznedrilo je novi kredo: *Iugo, ergo sum* (Konektovan sam, dakle jesam).

Kliktanje zamenjuje mišljenje

U knjizi pod naslovom *Gugl univerzitet: obrazovanje u (post) informatičkom dobu*, Tara Brabazon (Tara Brabazon) je u samo jednoj rečenici precizno odredila ključni problem čitanja, ali i obrazovanja, u svetu interneta i ubrzanog razvoja novih informacionih i komunikacionih tehnologija: “Kliktanje zamenjuje mišljenje”³.

Nove tehnologije i oruđa poput “veba 2.0” dozvoljavaju svima da participiraju u kreiranju i širenju internetskih sadržaja, ali rastući kvantitet informacija i razni metodi pristupa ne garantuju kvalitet i kreativnost njihove upotrebe. Mogući put za rešavanje ovog problema Tara Brabazon vidi u objedinjenom naporu nastavnika, pedagoga i bibliotekara da se Gugl transformiše od oruđa zabave do oruđa obrazovanja, kritičkog i refleksivnog mi-

3 Brabazon T., *The University of Google: Education in a (post)information age*, Aldershot, Ashgate 2007, str. 16.

šljenja. Bez obzira na globalnu tehnološku i informacionu infrastrukturu, informatičko društvo neće se transformisati u društvo znanja dok svaki pojedinac ne bude osposobljen da odabere, organizuje, prenese i koristi informacije na kreativan i društveno-odgovoran način.⁴

Da li Google ubija opšte znanje?

Opšte znanje, od glavnih gradova do najvažnijih datuma, dugo je bilo oznaka obrazovanog duha. Ali šta se događa ako podaci mogu da se izguglaju?

U tekstu *Da li Google ubija opšte znanje?*, objavljenom u časopisu *Intelligent life* (2009), Brajan Katkart (Brian Cathcart), profesor novinarstva na Univerzitetu Kingston, razgovara s ljudima koji se bave obrazovanjem, pobednicima kvizova i Bamberom Geskojnom (Bamber Gascoigne), britanskim TV voditeljem (najpoznatiji kao tvorac kviza *University Challenge*).

Sirijski vozač kamiona koji je išao u Gibraltar, na severoistoku Španije, zatekao se hiljadu šesto milja dalje, u engleskom obalskom gradu po imenu Skegnes, u čijoj je blizini prirodni rezervat Gibraltar Point. Ovakve priče postaju uobičajene. Ovaj čovek je pokazao nepoznavanje geografije. Sa uređajem za satelitsku navigaciju na komandnoj ploči, verovao je da ne mora ništa da zna o severu i jugu, Španiji ili Engleskoj.

Kuda to idemo? Za korisnika koji ima širokopojasnu vezu pretraživanje preko *Google*-a, kad se jednom ubace ključne reči, traje manje od sekunde i taj proces će se sve više ubrzavati. U tom kontekstu verovatno više nema smisla da podatke držimo u glavama.

Brajan Katkart smatra da prosečan student izgleda da ne ceni opšte znanje. Ako mu uputite činjenično pitanje, najčešće će, bez oklevanja, kliknuti na mašini za pretraživanje; izgleda da uopšte ne razmišlja o tome da stvarno usvoji određeni podatak, da ga pohrani u svom pamćenju.

U jednom skorašnjem TV kvizu takmičar je na pitanje kako se zove lik koji se ljulja na drvetu, s pregačom oko pasa, na filmu ga je igrao Džoni Vajsmiler, odgovorio – Isus. Ovaj primer je drastičan. Širenje veba ne ukazuje samo na povremeno nečuveno neznanje, već na smrt samog opšteg znanja.

Da li deca u školi treba da uče koji je glavni grad Kolumbije? Možda ćete reći da treba, ali Dejvid Fan (David Fann) koji predsedava Komisijom za osnovne škole u Nacionalnom britanskom

⁴ Vidi: Vučković Ž. i Stokić-Simončić G., Čitanje, kliktanje i mišljenje u digitalnom dobu, *Čitalište*, Novi Sad 2011, str. 7–12.

udruženju direktora škola, potpuno je siguran da je odgovor da ne treba: “Za njih će biti bolje ako ih naučimo da umešno koriste geografske atlase”.

Ovo je obrazovna verzija stare propovedi o pomagalima za napredovanje: daj čoveku ribu i on neće biti gladan jedan dan; nauči ga da peca i biće sit ceo život. “To je stvar ravnoteže”, kaže Fan, “Dugo smo imali nastavne programe koji su se zasnivali isključivo na znanju, sada moramo da razvijamo veštine”.

Bamber Geskojn je mišljenja da se suma opšteg znanja oduvek menjala i da se i dalje mora prilagođavati novim vremenima. Nove činjenice pristižu sve većom brzinom.

Poslednjih decenija “dogodio” nam se internet, a u vazduhu je ostalo pitanje: da li je to pretnja opštem znanju? Kad je Katkart to pitanje postavio Džonu Lojdu (John Lloyd), tvorcu BBC-jevog kviza *QI*, ovaj ga je uputio na priču o egipatskom bogu Totu koju je ispričao Platon. Naime, Tot je ponosno ponudio pismo, slova, na dar kralju Egipta, objavljujući da je to “eliksir pamćenja i mudrosti”. Ali kralj je užasnut: “Ovaj izum će izazvati zaboravljanje u dušama onih koji njime ovladaju jer više neće morati da vežbaju svoje pamćenje budući da će moći da se oslone na ono što je napisano (...) radije nego da, iz svog bića, bez tuđe pomoći, pokreću sopstvene snage da bi prizvali stvari u um”.

Ove reči napisane su pre 2.400 godina, a Lojd je istakao da je istovetni argument pomenut i u vezi sa neizbežnom štetom koja je učinjena ljudskom mišljenju i pamćenju s dolaskom štampe, u 15. veku. Izgleda da smo preživeli oba šoka i da nam je sposobnost za sticanje opštih znanja ostala netaknuta, da je u stvari poboljšana. Time su savremene strepnje stavljene u određenu perspektivu.

Opšte znanje nije niti je ikad bilo nešto što se stiče kroz formalno obrazovanje. To je životni kapital i mi ga tokom svog veka povećavamo iz svakog dostupnog izvora. Kevin Ešmen (Kevin Ashman), trostruki svetski prvak u kvizovima, na primer, neprekidno i često nesvesno upija činjenice, čak s postera u londonskoj podzemnoj železnici. Za takve ljude, i za milione drugih, internet je baš ono što je rekao jedan entuzijasta: dostupna fontana znanja, demokratska i ona koja ne presuši posle završetka škole ili fakulteta.

Upućeni smo da na internetu potražimo opšta znanja, a mladi će to prvi uraditi. Škole su svakako u pravu što ih u tome podstiču. Priča o Totu nas uči da je mrzovoljni odgovor “ovaj izum će izazvati zaboravljanje u dušama onih koji njime ovladaju” – uzaludna priča.

Trofimov i Funes

Više ne živimo u spokojnoj sadašnjosti, već se neprestano naporemo ne bismo li se bolje pripremili za budućnost. Nekad smo se stečenim znanjem mogli služiti sve do kraja života. Danas smo osuđeni da budemo večiti studenti, poput Trofimova iz Čehovljevog “Višnjika”. Možda je tako i bolje, zaključuju Eko i Karijer u svom eseju-dijalogu “Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga”.

Ovi autori otvaraju i problem savremene krize pamćenja. Naime, vekovima imamo utisak da je naša kultura definisana neprekidnim nagomilavanjem znanja. Funkcija društvenog i kulturnog pamćenja treba da se ponaša kao filter, a ne da sačuva sve. Pamćenje je umetnost objedinjavanja pamćenja i zaborava. Pamtititi znači izdvajati. Ako pamtimo sve što se dogodilo juče, kao Borhesov lik Funes, prestajemo da funkcionišemo. Ono što karakteriše prenos pamćenja jeste filtriranje. Internet je već postao ogroman Funes. S pojavom Mreže, sve moguće znanje i informacije, čak i najbeskorisnije, nalaze nam se na dohvata ruke. Ko vrši odabir? Naše društvo se prilagođava izvesnosti posredovanja elektronskog mozga ustrojenog po modelu mozga Funesa *el memorioso*. Povećali smo kapacitet za skladištenje pamćenja, ali još nismo pronašli nove parametre za filtriranje.⁵

Globalizacija i obrazovanje

U informatičkoj eri slobodno se može reći da je novo društvo “učeće društvo” i kao takvo zahteva različite vrste učenja koje vode ka zapošljavanju. Za 21. vek znanje postaje osnovni razvojni faktor.

Informatička era u kojoj živimo unapređuje komunikaciju i smanjuje rasepe koji postoje između različitih kultura. Ekonomija prelazi granice matičnih zemalja stvarajući svet globalne ekonomije. U skladu sa ovim zahtevima za specifičnim sposobnostima zaposlenih, trebalo bi da se menja i obrazovni sistem koji će stvarati radnu snagu. Rezultat promena u okruženju je da se sve više traže radnici koji su multikvalifikovani, fleksibilni i edukovani novim saznanjima neophodnim za poslovne zahteve po pitanju korišćenja nove tehnologije, a usled globalizacije na ceni je poznavanje kulturne različitosti. Kontinuirana edukacija postaje preduslov napredovanja u karijeri za sve zaposlene.

Veliki broj poznatih univerziteta, u cilju pripremanja studenata za globalno poslovanje, inkorporirao je “interkulturni me-

⁵ Vidi: Karijer Ž. i Eko U., *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*, Beograd 2011.

nadžment” kao predmet na kojem se studenti upoznaju s različitim poslovnim praksama zbog kulturne različitosti.⁶

Obrazovna revolucija

Tehnološka i informaciona revolucija, kao osnovni pokretači današnjeg razvoja, promenile su ne samo način na koji radimo i stvaramo, već i celokupnu sliku privatnog i društvenog života s početka 21. veka. Personalni kompjuteri, mobilni telefoni, ajp, pod, ajfon, ajbuk, internet, skajp, onlajn kupovina i učenje – samo su neki od elemenata savremenog života. Ipak, tehnološke promene koje su izmenile svet nekako su ostavile obrazovni sistem nepromenjenim, čime je stvoren ogroman jaz između procesa učenja i poučavanja u školama, i načina sticanja znanja u svakodnevnom životu.

Kanadski ekspert za obrazovanje Kieran Egan (Kieran Egan) smatra da “trčati brže i usavršenim stilom nimalo ne pomaže ako trčimo u pogrešnom smeru”⁷. Ono što on primećuje kao teškoću leži u činjenici da je naš um istovremeno deo sveta i naše sredstvo posmatranja sveta. Naše ideje služe nam kao naočari koje određuju ono što vidimo. A mi najčešće naše naočari/ideje uzimamo zdravo za gotovo i smatramo da svet doživljavamo direktno, onakvim kakav jeste.

Na pitanje zašto škole toliko dugo opstaju kada ih smatramo neefikasnim – Egan odgovara da su škole jednostavno toliko dugo deo civilizacijske realnosti da ih doživljavamo delom prirodnog sveta koji nas okružuje. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) nam ukazuje na to da, ukoliko je kreativnost osnovni princip “ekonomije znanja”, onda je najvažniji zadatak svih koji se bave obrazovanjem da osposobe učenike za kreativno učešće u stvaranju inovacija. Međutim, škole i dalje poručuju svojim polaznicima da je znanje sistematičan i statičan sistem, umesto da ih poučavaju kako da kreiraju znanja. Škole i dalje usmeravaju učenike da postanu eksperti u konzumiranju znanja, umesto da ih usmeravaju ka stvaranju znanja. U svom poznatom TED govoru 2010 “Započnimo obrazovnu revoluciju”, Ken Robinson (Ken Robinson) kaže da nam je neophodna promena obrazovne paradigme.⁸

6 Vidi: Jovanović M. i Langović Miličević A., Upravljanje visokim obrazovanjem u svetu savremenih tehnologija, *Godišnjak Fakulteta za kulturu i medije: komunikacije, mediji, kultura*, Beograd 2011, str. 1–11.

7 Egan K., *The Future of Education: Reimagining our schools from the ground up*, Yale University Press, New Haven and London 2008, str. 8.

8 Vidi: Borovica T. i Kostović S., Savremeni mediji u funkciji obrazovne revolucije, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 370–381.

Jedan od prvih radikalnih kritičara škole i obrazovnog sistema, Ivan Ilić, smatra da škole postaju daleko neefikasnije sredine za učenje od posla, porodice, neformalnih susreta i samostalnih napora u učenju. Sticanje veština i znanja tokom života se odvija u najvećoj meri van škole; uprkos tome školske institucije teže da ostvare monopol nad onim što se naziva obrazovanje.

Obrazovanje, od kojeg bismo očekivali da vodi i usmerava, kako razvoj individua tako i razvoj društva u celini, odavno je izgubilo tu funkciju (da li ga je ikad i imalo?). Škole su potisnuli savremeni mediji, mas-mediji, tehnološke i informacione inovacije i sredstva komunikacije.

Sveznanje je svemoć

Prema mišljenju Divne Vuksanović, medijsko obrazovanje trebalo bi da posluži kao temelj za saznavanje samog okvira stvarnosti, odnosno praktičnog delovanja unutar "matrica" specifične medijske paradigme.⁹ To bi dalje značilo da medijsko obrazovanje nije moguće ostvariti bez planski sprovedenog procesa edukacije.

Rasprostranjenost i veliki uticaj medija masovnih komunikacija na savremene životne stilove pojedinaca, pa i čitavih društvenih grupa, iznova otvara pitanje tretmana ideje, pojma i prakse "progres", a u relaciji s aktuelnim razvojnim tokovima kretanja svetske povesti, društva, nauke i kulture. Izvesno je, naime, da je ideja napretka, u odnosu na doba modernizma i Moderne (naučnog i tehničkog uma) danas u krizi, u smislu opadanja vere u samu mogućnost revolucionarne izmene sveta.

Divna Vuksanović svedoči o obeshrabrivanju dovođenja u pitanje dominantnih modela društvenog ponašanja, nudeći nam zauzvrat tehnološki kreirani svet privida, u kojem se demokratija, ljudska prava i građanske slobode ostvaruju u spektakularizovanom i *cyber* prostoru, umesto u realnom. "Time znanje, u sprezi s tehnološkim rastom i napretkom, postaje instrument supstitucije revolucionarnih stremljenja evolucijom komunikacionih strategija što obezbeđuju interaktivnost i participativnost građana samo u ograničenom domenu virtuelne stvarnosti"¹⁰.

Mada je u ovom trenutku možda preuranjeno reći da je, u uslovima ubrzanog tehnološkog napretka, a samim tim i ekspanzije me-

9 Vidi: Vuksanović D., Medijsko obrazovanje: potreba i/ili nužnost opstanka savremenog sveta kulture, u: *Knjiga za medije – mediji za knjigu*, priredila Vuksanović D., Beograd 2008.

10 Vuksanović D., Mediji, znanje, revolucija?, *Filozofija medija II: ontologija, estetika kritika*, Beograd 2011, str. 52.

dijske kulture, korenita izmena sveta – u suštini jedna nemogućnost, osim kao eksces, subverzija ili teror, Vuksanovićeve smatra da kontinuirana evolucija mišljenja i ukupne stvaralačke prakse ipak ne obećava previše. Naime, tamo gde je nekadašnji povesni subjekt sveden na matematičku funkciju okruženja a tehnokultura preuzima primat nad humanitetom, diskontinuitet je moguć samo kao pretpostavka tehničkog uma.¹¹

Nasuprot klasičnom Bekonovom sloganu “znanje je moć”, koji podrazumeva da je znanje instrument moći, Fuko pokazuje da su znanje i moć u neraskidivoj vezi i da jedno drugo proizvode. Oni su zapravo jedan pojam i zato ga Fuko uvek tako i piše – “znanje/moć”. Moć nije samo represivna, već je i produktivna.

Digitalna despotija

U knjizi “Digitalna despotija” Bojan Jovanović primećuje da se nauka kao sistem, kao establišment, kao nomenklatura, već neko vreme odvojila od vlastitih korena i etičke tradicije, postajući svojevrsna “tehnounauka” i “ekstremna nauka”, prestajući da bude bilo šta drugo izvan čiste operacionalnosti i izražene instrumentalnosti.

Drugi veliki problem na koji upućuje fenomenološki uvid u karakteristike informatizacije celog sveta, odnosi se na njenu tehničku bazu, koja ruši sve prepreke i limite. Bilo da su u pitanju političke ili prirodne prepreke, mikroelektronska revolucija i rast supertehnologija obećavaju neko stanje totalne izloženosti u kojem vlast, koja to više nije, vlada supremacijom “svevidećeg oka”. Uzmimo kao primer američku *National Security Agency*, koja već danas poseduje i koristi elektronsku opremu koja je sposobna za bežično špijuniranje kompjutera.

Nauka tako danas ima dvostruku ulogu – ulogu nosioca promena i ulogu davaoca legitimiteta političkim činionicima promene. Kartezijanski rečeno, nauka danas formalno i faktički radi za državu, za političku moć, za vojno-policijski sistem represije i kontrole.

Izrazita aplikacija i amplifikacija znanja u društvu znanja povezana je sa uvećavanjem moći koju imaju strukture vlasti. Jovanović logično zaključuje da “je u društvu znanja znanje toliko nabujalo, toliko se poistovetilo sa moći, da je totalnom nadzoru otvorena opcija ozbiljenja. Sveznanje je, dakle, svemoguć”¹².

¹¹ Ibid., 54.

¹² Jovanović B., *Digitalna despotija*, Podgorica 2008, str. 143.

“Pitanje znanja u doba informatike je više no ikad pitanje državne uprave (režima, vladavine)”, pisao je Liotar (Jean-François Lyotard).¹³ Nije teško videti opasnost koja slobodnom društvu preti od scijentizacije politike i politizacije nauke. Pojedini naučnici i konkretnim javnim angažmanom ohrabruju ovu spregu. Na primer, kompjuterski stručnjak Stiv Voznijak, jedan od rukovodilaca Epla i najbliži saradnik Stiva Džobsa, izjavljuje da je došlo vreme da Amerikanci počnu da ugrađuju mikročipove u svoju decu! Njegovo zalaganje za mikročipovanje dece postaje nam jasnije ako znamo da je Voznijak predsednik kompanije koja prodaje opremu za daljinsko praćenje ljudi, objekata i podataka.

Kibernetičar Kevin Vorvik otišao je i mnogo dalje, dajući lični primer drugima da se i kako se treba prepustiti totalitarizaciji – intratotalitarizaciji. On je, naime, dao da mu se u nadlakticu leve ruke ugradi mikročip.

A Savetodavno telo za etiku Evropske komisije (EGE), izdalo je dokument pod nazivom *Ethical aspects of ICT implants in the human body* i uputilo ga Evropskoj komisiji u kojem upozorava na to da korišćenje ICT implantata u ljudskom telu može ugroziti ljudsko dostojanstvo. Iako prilično daleko od vorvikovskog i voznijakovskog pomalo dijaboličnog angažmana, i mada upozorava na zloupotrebu implantata u nemedicinske svrhe, EGE, pod predsedavanjem švedskog filozofa Gerana Hermerena (Göran Hermeren) na kraju preporučuje Komisiji da prihvati zakon kojim bi se uredila upotreba implantata. Pored ostalog, petnaestorica eksperata piše “da pravo na privatnost uključuje i pravo da se ima ICT implantat”.

Nije li američka svemirska agencija NASA usavršila specijalan kompjuterski program kojim je moguće znati ili “čuti” šta neko govori u samome sebi? Autor tog projekta, neuroinženjer Čak Jorgensen (Chak Jorgensen) iz Silikonske doline, objašnjava da ovaj program radi tako što analizira nervne signale za kontrolu govora, koje mozak rutinski šalje glasnim žicama pre nego što se proizvede zvuk.

Sve ovo navodi na zaključak da izvor opasnosti danas više nije neznanje nego znanje, potpuno vladanje prirodom. “Vidimo kako se i kroz ovaj konkretni naučno-tehnološki doprinos bazira despotizam o kojem se govori, kako se brišu granice – granice unutrašnjeg i spoljašnjeg, i kako se, još preciznije govoreći, pronalaze i postavljaju realne osnove za despotizam koji je u

13 Liotar Ž. F., *Postmoderno stanje*, Svetovi, Novi Sad 1998, str. 18.

stanju da realno nadzire i kažnjava unutrašnju transgresiju i, da tako kažemo, sankcioniše unutrašnji predverbalni delikt.”¹⁴

*Alan Badju i Žak Ransijer u kontekstu
filozofije obrazovanja*

Bez sumnje najznačajniji časopis iz oblasti filozofije obrazovanja – *Educational Philosophy and Theory* – tematizuje i promišlja savremene izazove koji se pojavljuju, bilo da je reč o oblicima i potencijalima naučnog istraživanja ili institucionalnim praksama na svetskim univerzitetima i institutima koje se neposredno odnose na izgradnju novih članova akademske zajednice. Specijalno izdanje časopisa, objavljeno marta 2010. godine, postavilo je pred sebe zahtevan i izuzetno važan urednički poduhvat – interdisciplinarnu analizu smisla ideje o *postajanju subjektom* kroz obrazovanje, a koje izvire iz dela jednog od najeminentnijih filozofa današnjice, francuskog mislioca Alana Badjua (Alain Badiou).¹⁵

Badju smatra da subjekt istinski postaje subjekt tako što svedoči istini kao događaju kojem onda ostaje veran. Zato, u sličnom smislu, obrazovanje subjekta konstituiše raskid sa ustoličenim znanjem.

Jedan od opipljivijih rezultata neoliberalizma u akademskoj zajednici, primećeno je, bila je hiperprodukcija kurseva iz tradicionalno nepostojećih oblasti. Još je Edvard Said (Edward Said) zapazio da se u većini tih pristupa izgubio orijentir prema vrednostima i istini humanizma: postkolonijalne studije, feminizam, postmodernizam, studije kulture. Badju piše da “kultura” sve više zamenjuje “umetnost”, “tehnologija” zamenjuje “nauku”, da “menadžment” dovodi do zaborava reči “politika”, a “seksualnost” do zaborava reči “ljubav”. Badju zapaža da je obrazovanje, zapravo, obrazovanje istinama, ali da celi problem leži u tome da “istina i događaja bude”.

Studenti koji se ne upute u umetnost pokazuju nedostatak empatije i neretko čak i specifični patološki narcizam, lucidno zapaža Badju. “Umetnost se ne može podučiti – ali ona može obrazovati. Umetnost je, naime, ‘pedagoška’ zato što ‘proizvodi istine’ i kao takva predstavlja nezamenljiv oblik obrazovanja i način postajanja subjektom”.

Polazeći od ideje Džona Đuija (John Dewey) da je “obrazovanje proces življenja a ne priprema za budući život”, od obrazovanja kao najprisnijeg sjedinjenja nauke i umetnosti u ljudskom

14 Jovanović B., op. cit., str. 147.

15 Vidi: Koljević B., *Savremeno obrazovanje u svetlu filozofije Alana Badjua, Pravo i društvo* br. 3, Beograd 2010.

iskustvu, odnosno Badjuove ideje o “etičkoj vernosti” kao načinu “postajanja subjektom”, kao događaja u kojem je čovek upetljan u nešto veće od njega samog – u članku Kesonove (Kathetline Keson) i Hendersona (James Henderson) naglašava se da novi oblici saznavanja i obrazovanja treba u sebe da uključe pojmove poput “događaja, situacije, mnoštvenosti” i “postajanja istine”.

Badjuova koncepcija savremenog obrazovanja sadrži važnu misao i podsećanje na to da tu nije reč o pripremanju ljudi za rad i “ekonomsku participaciju”, nego o potencijalima za “postajanje subjektom”.

Čarls Endru Barbor (Charles Andrew Barbor), analizirajući odnos Badjua i Ransijera (Jacques Rancière) u pogledu ideja jednakosti, obrazovanja i događaja, naglašava da će budući istinski demokratski pristup obrazovanju imati šta da nauči od oba ova najznačajnija savremena filozofa, uzimajući ozbiljno u obzir “aksiom jednakosti”. Ono što po njemu, uprkos bitnim razlikama, konstituše mesto saglasnosti Badjua i Ransijera, jeste pokušaj da se politika misli u odnosu na kategoriju istine. Jedino politika zasnovana na jednakosti inteligencija zaslužuje epitet “demokratska”, i jedino obrazovanje usmereno prema istini zaslužuje da se zove političkim.

Učitelj neznalica (1987) Ransijerovo je remek-delo i jedna neobična filozofska pripovest koja govori o intelektualnoj emancipaciji. Intrigantna i radikalna metafora oslobođanja po Ransijeru jeste situacija u kojoj učitelji, koji i sami ništa ne znaju o konkretnom predmetu, podučavaju druge ljude u tome. Jer, kako će Ransijer kazati, “u procesu obrazovanja je reč o zajedničkom stvaranju slobode, a ne o transferu znanja”¹⁶.

Naziv ovog najčuvenijeg dela Žaka Ransijera ukazuje na središnju problematiku autora oko koje i iz koje se razvija ideja o “poetici znanja”, kao ideja o “prevođenju” znakova i upoređivanju figura. Emancipatorski potencijal znanja sadržan je u njegovoj “poetici”, tj. u ideji da prolazimo kroz šumu stvari i znakova, i da u tom prolasku nema provalije između eksperta i neznalice, ni razdaljine koja se ne bi mogla preći ako se oko toga potruđi.

(Ovde nam pada na pamet pomalo zagonetna, gnomička zemisao velikog pesnika Raše Livade koji kaže:

“Učitelj nikada ne otkriva sve svojim učenicima.
Ako ih voli”.)

16 Koljević B., Politika i poetika znanja, *Pravo i društvo* br. 2, Beograd 2010.

Ransijerova politika radikalne jednakosti pretpostavlja raskid sa percepcijom šizofrenog sveta, koji bi bio pocepan između “čuvana znanja, stručnjaka i eksperata” s jedne, i zaglupljene mase neukih i nesposobnih sa druge strane – raskid sa “zakonom dominacije” u ime čovekove autonomije i emancipacije, tj. u ime zajedničkog učestvovanja u zajedničkom svetu.

*Nastava preko mobilnog telefona i
ajped u vrtićima*

U školama u Jordanu više nema krede i table. Đaci uče u multimedijalnim učionicama, a olovke i sveske su zamenili kompjuteri. U Velikoj Britaniji sproveden je projekat u kojem je 167.000 najsiromašnije dece dobilo laptop na poklon, što je za posledicu imalo dramatičan skok obrazovnih postignuća. Najbrže napredovanje u PISA rezultatima nisu postigle zemlje u kojima je uloženo najviše novca, već one koje su znale da novac pravilno rasporede, poput Singapura, Koreje ili Poljske i one u kojima prvi čovek države smatra obrazovanje prioritetom svoje politike.

Ovo su samo neki od najzanimljivijih detalja koji su se mogli čuti tokom dvodnevne međunarodne konferencije o tehnološkim inovacijama u obrazovanju, koju su organizovali *Intel* i vlada provincije Kastilje i Leona u gradu Salamanka, 250 km od Madrida. Kastilja i Leon je najveća pokrajina u Španiji sa 2,5 miliona stanovnika, poznata kao region sa najvišim PISA rezultatima u Španiji, višim čak i od Nemačke.¹⁷

Moramo biti svesni da današnja deca više ne pripadaju “knjiga-generaciji” kojoj su pripadali njihovi roditelji i nastavnici u kojoj su oni bili pasivni na časovima. Sada stasavaju “ekran-generacije” koje imaju pristup najsavremenijim tehnologijama i koje biraju šta će i kako da uče - rečeno je na skupu.

Lord Džim Najt (Jim Night) koji je bio u Parlamentu Velike Britanije od 2001. do 2010. godine, inače poznat kao laburistički ministar prosvete s najdužim stažom, tokom svog četvorogodišnjeg mandata sproveo je u delo ideju koja je omogućila da do laptopa dođe gotovo 250.000 đaka. “Pre nego što smo započeli projekat, internet je kod kuće koristilo 16 odsto đaka, a postojao je i veliki sloj onih koji su to sebi mogli da priušte, ali nisu hteli. Moja ideja je bila da omogućimo najsiromašnijem sloju da dobije računare i da će efekat na kraju biti da svi koriste računare. Roditelji su na kućnu adresu dobijali karticu sa iznosom u vrednosti 500 evra i spisak pet proizvođača kod kojih su

17 Gucijan S., Nastava preko mobilnog telefona, *Politika*, 29. novembar 2011, str. 7.

mogli da nabave polovne računare. Novac smo obezbedili od poreskih obveznika.”

Na komentar da takva ideja ne može da se realizuje u Srbiji, Najt kaže da je svestan sa kakvim se problemima suočava naša zemlja. “Znam da u Srbiji nema novca i da je prva briga da se škole osposobe za nastavu pre nego što se uvedu tehnologije. Ono o čemu u budućnosti treba da se razmišlja jesu mogućnosti upotrebe mobilnog telefona, jer ga danas ima gotovo svako dete. To jeste izazovno za nastavnike, ali može da predstavlja rešenje problema za zemlje poput vaše”.

Direktorka obrazovnih programa u *Intelu* Martina Rot smatra da škole i nastavnici ne treba da čekaju odluku zvanične politike pa da počnu nešto da menjaju u učionici, jer uvek postoje pozitivni primeri iz sveta. Moja poruka nastavnicima u Srbiji jeste – nemojte da čekate, koristite sve što možete i promena će se dogoditi.

Na konferenciji nije bilo predstavnika Ministarstva prosvete iz Srbije, a iz saopštenja Sanje Sablić iz Republike Srpske vidi se da je tamo slično stanje kao i u školama u Srbiji – od onih koji su pred zatvaranjem (slučaj jedne seoske škole u kojoj su samo dva đaka, a predaje im majka), do onih koje su potpuno tehnološki opremljene.

Pre devet godina država Mejn postala je prva u Sjedinjenim Američkim Državama koja je srednje škole, na svojoj teritoriji, počela da oprema laptopovima, i to za svakog učenika po jedan. Danas, programom koji sve više privlači i međunarodnu pažnju, jedan školski okrug u istoj državi pokrenuo je inicijativu da se svim mališanima, odnosno deci u vrtićima, pre nego što krenu u prvi razred obezbedi po jedan ajped. Ovakva odluka naišla je naravno i na kritike – povlači se opaska da je to bacanje novca, međutim školske vlasti očekuju da će korišćenje mini tablet računara poboljšati učenje najmlađih. Koncept je već prisutan i u Južnoj Karolini, Tenesiju i širi se dalje.

Mali *Eplovi* računari brzo su postali hit među decom. Tako petogodišnji Danijel obožava ajped, na njemu igra interaktivnu igru reči i pokušava da tačno napiše svoje ime. Mišljenje jednog direktora škole u Mejnu jeste da predškolci vrlo lako savladavaju rukovanje predmetima i informacijama, a mini kompjuter im omogućava trenutnu povratnu informaciju. Vrednost projekta je oko 200.000 dolara obezbeđenog iz državnog i saveznog budžeta.

Kultura većeg broja ekrana

Prilozi objavljeni u upravo završenoj *Politikinoj* seriji-feljtonu *Zašto (ni)je mladima lepše sa kulturom*, govore o velikom uticaju tehničkih inovacija na promene kulturnih navika mladih. Zbog tih inovacija mladi retko posećuju tradicionalne kulturne institucije, ali ih ne posećuju i zato što su tehničke novotarije obezbedile i relativno jeftin “prozor u svet” koji rešava problem slobodnog vremena prosečno veoma siromašnih porodica u Srbiji.

Tako su današnji mladi čak u povoljnijem položaju od njihovih roditelja, koji su zadovoljavali svoje kulturne potrebe pretežno uz televiziju. Drukčije rečeno, današnje generacije imaju pred sobom veći broj ekrana. Ipak je ovde reč i o kvalitativnijoj promeni; naime, dok je televiziji bio dovoljan pasivan konzument koji je mogao eventualno da zameni jedan program drugim, današnje internet-generacije su u tom pogledu ipak aktivnije.¹⁸

Tradicionalne kulturne institucije i “stari” mediji se u celoj toj priči sve manje prepoznaju, ali su zato današnji mladi prihvatili od svojih roditelja takozvanu turbo-folk kulturu. U tome je paradoks kulturnih navika sadašnje mlade generacije. Oni su tradicionalne kulturne institucije, pozorišta, muzeje, bioskope, koje su ipak u većoj meri posećivali njihovi roditelji, zamenili internetom i novim elektronskim medijima, ali su od starijih prihvatili folk-parade i slične opštenarodne zabave i tako smo dobili specifičnu “elektronsku turbo-folk generaciju”; onu koja je tehnički obrazovanija, okrenuta novim medijima, ali istovremeno podložna najnižim nivoima zabave. A uz to nezainteresovana za standardne kulturne sadržaje.

U školi mladi do 24. godine provode veliki deo vremena i u njoj se ne samo stiču nova znanja, nego i stvaraju kulturne navike. Prema tome, nastavnici bi mogli dosta doprineti porastu interesovanja učenika za prave kulturne vrednosti. Nedavno objavljeni dokument *Strategija obrazovanja do 2020. godine* kao da ima u vidu ovu funkciju škole jer predviđa mnogo veći udeo tzv. vannastavnih aktivnosti đaka u njihovim ukupnim obavezama.

A one se svode na sport, rekreaciju i – kulturu.

Kada je o tradicionalnim medijima i samim kulturnim ustanovama reč, oni bi morali da pridobiju mladu publiku tako što će joj se prilagoditi. Danas postoji mnogo načina da se publici, bar onoj mlađoj, koja odrasta uz računare, privuče pažnja. Kulturne institucije moraju da naprave taj iskorak – da izađu izvan svojih

18 Vidi: Radivojša B., *Kultura većeg broja ekrana*, *Politika*, 16. april 2012.

zidina i iznađu načine da kulturno nasleđe i savremeno stvaralaštvo predstave novoj, tek pristigloj publici. Kao dobar primer valja istaći manifestaciju *Noć muzeja* koja se već nekoliko godina održava u više gradova u Srbiji, a ove godine u Beogradu startuje iz Narodne biblioteke Srbije.

Dve stotine strana radne verzije strategije razvoja obrazovanja pojavile su se u javnosti na samom kraju mandata vlade. Ideja o poželjnosti podizanja obrazovnog nivoa cele populacije implicira pojednostavljeni model "ulaganjem u obrazovanje do ekonomskog rasta". Umesto aktuelne tendencije u Evropi ka integrisanom srednjem obrazovanju, strategija zadržava institucionalnu podelu na dva podsistema, analizira dokument Suzana Ignjatović, saradnica Instituta društvenih nauka. S jedne strane se razrađuje "profilisanje" u stručnom obrazovanju (s nemogućom misijom da se u 21. veku anticipiraju potrebe tržišta), dok se sa druge strane zadržava stari koncept gimnazije.¹⁹

Umesto zaključka

"Odgoj i obrazovanje. Proces koji slijedi prije i poslije televizijskih, filmskih, radijskih i internet verzija; silovanja, ubijanja, klanja, varanja, krađa, ratovanja, mučenja, mrcvarenja, izivljavanja, fizičkih i mentalnih tortura, pedofilije, sodomije; nakon slika ovisništva o alkoholu ovim ili onim drogama, agresivnosti; nakon psovanja i drugih scenarijskih inovacija, nakon incesta, bratoubojstava, ocebujstava, rodoskrvnuća nezamislivih oblika i razmjera. To je proces koji slijedi prije i poslije reklama na porukama kojih rade psiholozi, estetičari, likovnjaci, jezičari, tekstopisci, glazbenici, dizajneri, retoričari, psihanalitičari, znanstvenici najrazličitijih profila i karaktera."

Sead Alić (*Rječnik epohe*)

LITERATURA:

Alić S., *Rječnik epohe*, Zagreb 2010.

Borovica T. i Kostović S., Savremeni mediji u funkciji obrazovne revolucije, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 370-381.

Brabazon T., *The University of Google: Education in a (post)information age*, Aldershot, Ashgate 2007.

Čalović D., Savremeni mediji između imaginacije i reflektovane stvarnosti, *Zbornik radova FDU* br. 16, Beograd 2009, str. 161-169.

Đorđević J., *Postkultura*, Beograd 2009.

Gordić Petković V., Novi mediji i pismenost, *Kultura* br. 133, Beograd 2011, str. 176-183.

Gucijan S., Nastava preko mobilnog telefona, *Politika*, 29. novembar 2011, str. 7.

¹⁹ Ignjatović S., Strategija ulaganja i raspolaganja, *Politika*, 26. april 2012.

- Ignjatović S., Strategija ulaganja i raspolaganja, *Politika*, 26. april 2012.
- Ilić I., *Dole škole*, Beograd 1980.
- Jovanović B., *Digitalna despotija*, Podgorica 2008.
- Jovanović M. i Langović Milićević A., Upravljanje visokim obrazovanjem u svetu savremenih tehnologija, *Godišnjak Fakulteta za kulturu i medije: komunikacije, mediji, kultura*, Beograd 2011, str. 1-11.
- Karijer Ž. i Eko U., *Ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga*, Beograd 2011.
- Katkart B., Da li Google ubija opšte znanje?, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* br. 1, Beograd 2011, str. 29-35.
- Koljević B., Politika i poetika znanja Žaka Ransijera, *Pravo i društvo* br. 2, Beograd 2010.
- Koljević B., Savremeno obrazovanje u svetlu filozofije Alana Badjua, *Pravo i društvo* br. 3. Beograd 2010.
- R. S., Ajped u vrtićima, *Politika*, 13. novembar 2011.
- Radivojša B., Kultura većeg broja ekrana, *Politika*, 16. april 2012.
- Rodić V., Uvođenje marketinga u obrazovanje, *Norma* br. 2, Sombor 2011, str. 185-192.
- Vučković Ž. i Stokić Simončić G., Čitanje, kliktanje i mišljenje u digitalnom dobu, *Čitalište* br. 19, Novi Sad 2011, str. 7-12.
- Vuksanović D., *Filozofija medija 2: ontologija, estetika kritika*, Beograd 2011.
- Vuksanović D., Medijsko obrazovanje: potreba i/ili nužnost opstanka savremenog sveta kulture, u: *Knjiga za medije – mediji za knjigu*, priredila Vuksanović D., Beograd 2008.

Jadranka Božić

National Library of Serbia, Belgrade

IUGO ERGO SUM: RECONCEPTUALIZATION OF ANTHROPOLOGICAL CONTINUUM

Abstract

Personal computers, mobile phones, iPod, iPhone, e-book, the Internet, Skype, online shopping and learning – these are just some of the unavoidable elements of modern life. However, the breakthroughs in technology that have changed the world have somehow left the educational system unchanged, creating a huge gap between learning and teaching in schools and ways of acquiring knowledge in everyday life. Regardless of the global technology and information infrastructure, information society will not be transformed into a knowledge society until each individual is qualified to select, organize, transfer and use information in a creative and socially responsible manner. Ideas of Alain Badiou and Jacques Rancière are analyzed in the context of philosophy of education.

Key words: *digital media, informatical society, education, knowledge, learning, power*